

DOCENT

de lessen van

dolle mina

Het keurslijf van de vrouw

In 1969 werd de actiegroep Dolle Mina opgericht. Met verschillende acties maakten de Dolle Mina's duidelijk dat ze af wilden van het keurslijf van de vrouw. Vrouwen kregen nog vaak te maken met onrecht en achterstelling. Dolle Mina eiste onder andere 'gelijk loon voor gelijke arbeid' en 'alle opleidingen ook toegankelijk voor de vrouw'.

Lesprogramma over de acties en eisen van Dolle Mina en andere actiegroepen tijdens de tweede feministische golf (1967-1990)

atria

FSE

Dolle Mina

In 1969 is de actiegroep Dolle Mina het niet eens met de positie van vrouwen in Nederland. Ondanks dat vrouwen al bijna een halve eeuw stemrecht hebben, is de verwachting nog steeds dat vrouwen zich vooral toeleggen op kinderen krijgen, de kinderen verzorgen en het huishouden. Vanaf januari 1970 organiseert Dolle Mina opvallende en ludieke acties die een duidelijke boodschap overbrengen: man en vrouw moeten dezelfde keuzemogelijkheden hebben. Ook de naam van de actiegroep trekt de aandacht. Het is een verwijzing naar de feministe Wilhelmina Drucker (1847-1925). Drucker was zo'n tachtig jaar vóór Dolle Mina een van de eerste Nederlandse feministes en oprichtster van de Vrije Vrouwen Vereeniging. De Vrije Vrouwen Vereeniging was in 1889 hét begin van de georganiseerde vrouwenbeweging in Nederland en heeft zich ingezet voor het recht voor vrouwen om te stemmen en de toegang van vrouwen tot arbeid.

Na de oprichting en eerste actie van Dolle Mina in 1970 ontstaan er Dolle Mina-afdelingen verspreid over heel Nederland. Hoewel Dolle Mina symbool is komen te staan voor de 'tweede feministische golf', zijn er in deze periode ook andere feministische actiegroepen actief: Man Vrouw Maatschappij, Flamboyant, Sister Outsider en Paarse September.

Het keurslijf van de vrouw

Tijdens de 'eerste feministische golf' tussen ca. 1870 en 1920 was er gestreden voor het vrouwenkiesrecht, onderwijs en betaald werk voor vrouwen. In 1957 werd de wet op handelingsonbekwaamheid en het verbod op arbeid door getrouwde vrouwen opgeheven dankzij een ingediende motie door Corry Tendeloo, Kamerlid van de PvdA. Nu konden getrouwde vrouwen blijven werken en voor het afsluiten van bijvoorbeeld een bankrekening was er geen toestemming meer nodig van de man. Het zijn mijlpalen in de geschiedenis. Toch betekenen gelijke rechten op papier niet altijd gelijke rechten in de praktijk.

In 1967 wordt het artikel 'Het onbehagen bij de vrouw', geschreven door Joke Smit, gepubliceerd in het tijdschrift De Gids. Veel vrouwen herkennen zich in de situatie die Smit schetst:

'(...) zodra er kleine kinderen zijn valt achter de meeste vrouwen de huisdeur in het slot. Zolang dat zo blijft zal er sprake zijn van verspilling van menselijk potentieel en zal mijn privé-onlust niet verdwijnen.¹

Het artikel wordt gezien als het beginpunt van de 'tweede feministische golf' in Nederland. Joke Smit besluit samen met Hedy d'Ancona in 1968 de actiegroep Man Vrouw Maatschappij op te richten. Dankzij veel lobbywerk weet MVM via de politiek invloed uit te oefenen op het emancipatiebeleid.

Wat wil Dolle Mina

In 1969 komt in Amsterdam een groep samen om te praten over de ongelijkheid tussen man en vrouw. De initiatiefnemers zijn lid van de Socialistische Jeugd, een politieke actiebeweging die is opgericht in 1960. De strijd voor verbetering van de rechten van vrouwen ging hun niet snel genoeg. Om de emancipatie een duwtje te geven organiseert de groep onder de naam 'Dolle Mina' acties die aandacht vestigen op hun belangrijkste eisen: gelijke leer- en studiemogelijkheden voor meisjes en jongens, legalisering van abortus, gelijk loon voor gelijkwaardige arbeid, gratis crèches, opheffing dubbele seksuele moraal en het recht op arbeid voor iedereen.²

1 Joke Smit, 'Het onbehagen bij de vrouw', De Gids, november 1967.

2 'Wat wil Dolle Mina'.

Eerste acties en publiciteit

Dolle Mina's van het eerste uur waren enkele maanden voor de oprichting van de actiegroep, in mei 1969, betrokken geweest bij de studentenbezetting van het Maagdenhuis. Uit eigen ervaring wisten zij hoe belangrijk media-aandacht was wanneer je eisen landelijke bekendheid wilde geven. Op 23 januari 1970 vindt de eerste actie van Dolle Mina plaats, de bestorming van kasteel Nijenrode. De Business School Nijenrode is op dat moment alleen toegankelijk voor mannen. Op diezelfde dag verbranden Dolle Mina's een damescorset voor het standbeeld van Wilhelmina Drucker in Amsterdam. Een geslaagde dag, want de kranten en tijdschriften staan bol van artikelen over de nieuwe feministische actiegroep.

De acties volgen elkaar in een sneltreinvaart op. Sommige acties ontstaan uit een samenwerking tussen verschillende feministische organisaties en omvatten meer dan een protest. De tweedaagse actie 'Op de vrouw af' organiseert Dolle Mina samen met Man Vrouw Maatschappij, de vrouwen van de PvdA, Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming en de Vrouwenbond NVV. Vrouwen en mannen kunnen in de actiecentra deelnemen aan discussies, informatie krijgen en meepraten in werkgroepen.

Groei en organisatie

Vrouwen in heel Nederland, maar ook in België, herkennen zich in Dolle Mina: doortastende vrije vrouwen die de gevestigde orde willen veranderen. Binnen enkele weken vinden er op verschillende plaatsen in het land Dolle Mina-acties plaats. Om structuur aan te brengen in de

snelgroeïende organisatie wordt in april 1970 het eerste Dolle Mina-congres georganiseerd in Arnhem. Zeker 450 Minas en veel pers komen op het congres af. De doelstelling die in Arnhem wordt geformuleerd laat het feministische en socialistische karakter van de organisatie zien:

'Ervan uitgaande dat een rolverdeling tussen man en vrouw niet te verdedigen is op grond van een biologisch onderscheid, stelt Dolle Mina zich een maatschappelijke verandering ten doel, die gelijke ontplooiingskansen voor iedereen, onafhankelijk van de sekse, mogelijk maakt. Dit kan worden verwezenlijkt door middel van sociale strijd, bewustwording, mentaliteitsverandering en daardoor de beëindiging van de sociaal-economische ondergeschiktheid zowel van man als vrouw.'³

Erfenis van Dolle Mina

In 1973 lanceert Dolle Mina het Werkende Wijvenplan, met daarin de eisen: 'gelijk loon voor gelijke arbeid, volwaardig parttime werk, gelijke kansen in opleiding en beroep, geen discriminerende belastingmaatregelen, gratis kresjes en gemeenschappelijke woonvoorzieningen'.⁴ Het is een van de vele Dolle Mina-acties die hebben bijgedragen aan wet- en regelgeving en de oprichting van initiatieven en organisaties die zich voor emancipatie inzetten. Stichting Landelijke Ombudsvrouw werd opgericht, aan de universiteit kwam de opleiding vrouwenstudies en vrouwen gingen de politiek in.

³ Marjo van Soest, *Meid, wat ben ik bewust geworden: Vijf jaar Dolle Mina*, (Den Haag 1975), 33.

⁴ Affiche 'Werkende Wijven Plan', 1973.

- december 1969** Oprichting Dolle Mina.
- 23 januari 1970** **Eerste Dolle Mina actie:** bezetting van Kasteel Nijenrode.
- 23 januari 1970** **Corsetverbranding bij het standbeeld van Wilhelmina Drucker in Amsterdam.**
- 24 januari 1970**
  1. Dolle Mina is op Amsterdamse stadhuis aanwezig om de bruiden te waarschuwen voor de slavinnenrol die ze als huisvrouw moeten vervullen.
  2. De Amsterdamse herentoiletten – de zogenaamde ‘krullen’ – worden afgezet met roze linten, als protest tegen het gebrek aan openbare damestoiletten.
  3. Actie voor meer crèches op het Beursplein.
- 29 januari 1970** Verstoring van een Miss-verkiezing.
- januari - februari 1970** Oprichting van Dolle Mina-groepen in Arnhem, Deventer, Maastricht, Leeuwarden, Tilburg, Den Bosch, Eindhoven, Breda, Vught en Groningen.
- 7 februari 1970** Utrechtse actie bij psychiaters die een abortusrapport bespraken.
- 20 februari 1970** Dolle Mina's werkgroep 'Dubbele seksuele moraal' deelt condooms uit aan leerlingen van de Huishoudschool en secretaresses.
- 20 februari 1970** Dolle Mina's bezetten de redactie van het damesblad Margriet.
- maart 1970** Oprichting Dolle Mina in België: Antwerpen, Gent, Leuven en Brussel.
- 9 maart 1970** Arnhemse crèche-actie (met opnames voor de Duitse televisie).
- 14 maart 1970** Dolle Mina deelt op een vergadering van gynaecologen in Utrecht het beginselprogramma over abortus uit. Lancering van de kreet 'Baas in eigen Buik'.
- 3 april 1970** Dolle Mina Zaandam voert een crèche-actie.
- 4 april 1970** **In Arnhem begint het eerste Dolle Minacongres.**
- 15 april 1970** Actie samen met leraren en actiegroep 'kabouters' tegen overvolle schoolklassen.
- 20 april 1970** Amsterdam Boldoot-actie, voor gelijk loon voor vrouwen.
- 22 april 1970** In Den Haag dringt Dolle Mina de herensociëteit De Witte binnen.
- 25 april 1970** Dolle Mina Zwolle biedt condooms aan aan de Gemeenteraad van Kampen.
- 25 april 1970** **Dolle Mina demonstreert in de RAI bij de internationale huishoudbeurs. "Hoedt u voor de vergiftigers van het huishouden".**
- 29 april 1970** Jezus-Mina-actie: Dolle Mina valt de gereformeerde synode in Lunteren binnen waar men een rapport over echtscheiding behandelt.
- 30 april 1970** Demonstratie 'Alles voor Eva' in Valkenburg bij de huishoudbeurs met de leus.
- 30 april 1970** 'Penis-actie' in Amsterdam van de Dolle Mina werkgroep Dubbele Seksuele Moraal.
- 1 mei 1970** Amsterdamse actie bij het Gemeentelijk Arbeids Bureau voor gelijk loon voor vrouwen.
- 1 mei 1970** Dolle Mina Utrecht voert actie tegen de ongelijke beloning van mannen en vrouwen.
- 10 mei 1970** De dag wordt uitgeroepen tot ongehuwde moederdag, met de leus 'Ongehuwde moeders zijn ook moeders'.
- 11 mei 1970** Actie 'Sla Munt uit je Schooltijd', om meisjes van 14 en 15 te stimuleren om door te leren.
- 23 mei 1970** Actie van Dolle Mina Eindhoven tegen gevaarlijke kinderspeelplaatsen.
- mei 1970** Start 'Broodje Mee'-project, voor dat overblijfmogelijkheden voor kleuters en kinderen.

- 26 augustus 1970** Amsterdam: Solidariteitsactie met de Amerikaanse vrouwen die op deze dag een staking hebben georganiseerd.
- najaar 1970** Actie tegen de volkstelling.
- 10 oktober 1970** Propagandaoptocht in Amsterdam voor het gebruik van de anticonceptiepil.
- 14 november 1970** Dolle Mina Amsterdam vraagt Sinterklaas aandacht voor de in 1969 opgerichte Stichting voor Medische verantwoorde Zwangerschapsonderbreking.
- november 1970** Publicatie van het zwartboek 'Dolle Mina Klaagt Aan'.
- 9 november 1970** **Tweedaagse voorlichtingsactie 'Op de Vrouw Af'.**
- 18 november 1970** **Crèchedemonstratie in Den Haag samen met Man Vrouw Maatschappij en de Nationale Vrouwen Beweging.**
- januari 1971** Handtekeningenactie voor Angela Davis, een zwarte Amerikaanse activiste die vervolgd werd wegens moord.
- januari 1971** Dolle Mina bestaat een jaar. Boottocht door Amsterdamse uit protest tegen het abortusbeleid.
- januari 1971** Fakkeloptocht naar standbeeld Wilhelmina Drucker.
- 3 augustus 1971** Actie tegen kabinet-Biesheuvel.
- 15 en 16 januari 1972** Vormingsweekend met als thema 'De vrijheid van de vrouw'.
- 19 februari 1972** Massale demonstratie voor een vrije abortus.
- 15 april 1972** Start van een huifkartocht door Nederland.
- 12 mei 1972** Einde huifkartocht. Bijvalsbetuingen worden aan kamerleden aangeboden, minister Biesheuvel krijgt het logboek van de huifkartocht.
- 12 mei 1972** Schoolproject in Nijmeegse arbeiderswijk.
- november 1972** Actie tegen Utrechtse HEMA-directie, die een zwangere vrouw ontsloeg.
- 31 maart - 1 april 1973** Studieweekend in Bunnik.
- 28 april 1973** Vierde Dolle Mina-congres.
- 1 mei 1973** **Start 'Werkende Wijvenplan'.**
- augustus 1973** Ombudsvrouw gaat van start.
- oktober 1973** Instelling Rode Vuistprijs, voor het beste kinderboek.
- 1974** Oprichting van de stichting Uitgeverij Dolle Mina in Den Haag.
- januari 1974** Amsterdam: actie voor vrijlating van 'de drie Maria's' in Portugal.
- 4 maart 1974** Landelijke discussiedag over: 'Moeten alle vrouwen werken om te emanciperen?'
- 1 mei 1974** Verschijningsdatum van het boekje 'Rebelse Meiden Blijven Strijden'.
- 16 mei 1974** Nijmegen Oprichting van de projectgroep Emancipatie en Socialisme op het Derde Wereldcentrum.
- 8 juni 1974** Congres in Utrecht.
- 29 juli 1974** Dolle Mina's demonstreren, verkleed als zaadcellen, tegen het verbod op voorbehoedsmiddelen in de pauselijke encycliciek Humanae Vitae.
- 30 oktober 1974** Abortusdemonstratie op het Binnenhof, samen met Man Vrouw Maatschappij.
- oktober - december 1974** Dordrecht: Cursus 'Vrouwen in deze maatschappij'.
- 1975** Actie bij de opening van 'het Jaar van de Vrouw' door koningin Juliana.
- 1976** Oprichting van de werkgroep Clitoridectomie.

Bij de kennisclip 'Het keurslijf van de vrouw' (te vinden op YouTube of [atria.nl/lessen-dolle-mina](https://www.atria.nl/lessen-dolle-mina)) hoort een werkblad voor leerlingen. Het werkblad biedt vragen voor verschillende niveaus. De vragen staan op zichzelf en zijn los van elkaar te maken: de docent kan ook een selectie van de vragen aanbieden.

Kennisclip

Tijd: 2 tot 3 minuten

De kennisclip 'Het keurslijf van de vrouw' biedt een eerste kennismaking met de thema's die in het lesprogramma aan bod komen. De clip is bedoeld om de scholieren aan het denken te zetten en het gesprek op gang te brengen.

Vragen

Vraag 1 gaat over de kennisclip. Leerlingen kunnen deze vragen zelfstandig beantwoorden, maar ze lenen zich ook goed voor klassikale bespreking.

Tijd: 5 tot 10 minuten

Tijd per vraag: 4 tot 6 minuten

Vragen 2 t/m 8 zijn gericht op de bovenbouw vmbo, maar zijn ook goed inzetbaar voor havo/vwo. Bij de meeste vragen wordt gebruikgemaakt van een bron.

Tip

Voor een makkelijkere of kortere les kunnen leerlingen ook alleen de vragen 1, 2, 5 en 6 maken.

Verdiepende vragen

Tijd per vraag: 2 tot 5 minuten

Bij de vragen 3, 6 en 7 worden verdiepende vragen gesteld. Deze zijn gericht op havo/vwo, maar natuurlijk staat het alle leerlingen vrij om ze te beantwoorden.

Slotvraag

Tijd: 3 minuten

De slotvraag is een concluderende vraag die klassikaal kan worden besproken om het thema af te ronden.

Onderzoeksvragen

Tijd: 10 tot 15 minuten

Aan het einde van het werkblad staan vier onderzoeksvragen. Dezen bieden extra verdieping. De onderzoeksvragen zijn op havo/vwo gericht, maar natuurlijk staat het alle leerlingen vrij om ze te maken. Een optie kan zijn om leerlingen een onderzoeksvraag te laten uitkiezen.

VRAAG 1

In de kennisclip zag je bron 1. Sommige vrouwen droegen tot in het begin van de twintigste eeuw een korset.

- A) Zoek op wat een korset is en beschrijf dit vervolgens in je eigen woorden.
- B) Wat is een synoniem voor korset?
- C) Denk je dat een korset lekker zit? Leg je antwoord uit.

Bekijk bron 1. De actiegroep Dolle Mina wilde gelijke kansen voor vrouwen en mannen. In 1970 maakte de actiegroep dit affiche.

- D) Waarom beeldde Dolle Mina een korset af op het affiche?

VRAAG 2

Bekijk bron 2. De vrouw zit in een benarde situatie.

- A) Waaraan kun je dit zien? Noem drie dingen.

VRAAG 3

Dolle Mina's bedachten ludieke acties om aandacht te vragen voor de ongelijkheid tussen vrouwen en mannen.

- A) Weet je wat het woord 'ludiek' betekent? Zoek de betekenis op en beschrijf in je eigen woorden.

Bekijk bron 3.

- B) Waarom worden er nu mondkapjes gedragen?
- C) Bedenk wat er giftig zou kunnen zijn aan het huishouden?

Lees de informatie onder de bronnen 3 en 4.

- D) Waarom denk je dat de Dolle Mina's een actie organiseerden voor de Huishoudbeurs?

VERDIEPING

In de jaren zeventig waren niet alle vrouwen huisvrouw. Er waren ook vrouwen die geen mogelijkheid hadden om thuis te blijven en wel buitenshuis betaald werk hadden.

- A) Kun je een reden bedenken waarom?
- B) Bedenk wat deze vrouwen die betaald werk buitenshuis deden vonden van de Dolle Mina-acties.

VRAAG 4

Bekijk bron 5. Ga naar de website www.f-site.nu. Zoek naar informatie over 'Wilhelmina Drucker' en beantwoord de vragen A, B en C.

- A) Wanneer leefde Wilhelmina Drucker?
- B) Wat was het politieke ideaal van Wilhelmina Drucker?
- C) Waarom verzamelden de Dolle Mina's zich voor het standbeeld van Wilhelmina Drucker? Noem twee redenen.
- D) Wat wilden de Dolle Mina's denk je duidelijk maken met de verbranding van het korset?

VRAAG 5

- A) Bekijk bron 6. Uit welke twee symbolen bestaat het logo?
- B) Weet je waar een gebalde vuist voor staat? Zo niet, zoek het op. Leg het uit in je eigen woorden.

De gebalde vuist is een symbool dat in verschillende protesten werd en nog steeds wordt gebruikt.

- C) Kun je een voorbeeld noemen van een andere protesten of protestbewegingen die de gebalde vuist als symbool gebruiken?

VRAAG 6

Bekijk bron 7. Op 23 januari 1970 bezetten Dolle Mina's kasteel Nijenrode. De opleiding aan de Business School Nijenrode was toen alleen nog maar toegankelijk voor mannelijke studenten.

Bekijk nu ook bron 8, de '10 eisen' van Dolle Mina.

- A) Welke eis past bij de bezettingsactie van Dolle Mina? Schrijf de eis helemaal over.

De Dolle Mina's bedachten acties om hun eisen bekendheid te geven.

Bekijk bron 9 en bron 8.

- B) Welke eis wilden de Dolle Mina's met de demonstratie op het Binnenhof onder de aandacht brengen? Schrijf de eis helemaal over.
- C) Waarom vond Dolle Mina het denk je belangrijk dat er betaalbare crèches kwamen?

De Dolle Mina acties kregen veel aandacht in de media.

- D) Was dit voor Dolle Mina denk je een nadeel of een voordeel? Leg je antwoord uit.

VERDIEPING

Bekijk bron 7 en 9. Op de foto zie je een aantal Dolle Mina's die bij de eerste acties betrokken waren. Hierbij waren ook mannen.

Wat vind je hiervan? Leg je antwoord uit.

VRAAG 7

De eerste acties van Dolle Mina in het begin van 1970 krijgen veel aandacht. Vrouwen herkennen zich in Dolle Mina en zijn het eens met hun boodschap. Een paar weken na de eerste acties worden op verschillende plekken in Nederland door andere vrouwen meer Dolle Mina-acties georganiseerd. Op 4 april 1970 wordt het eerste Dolle Mina-congres gehouden. Meer dan 400 Dolle Mina's komen samen om te praten over de doelen van de actiegroep Dolle Mina. Lees eerst de vragen A, B en C en bekijk dan klassikaal het fragment: https://www.openbeelden.nl/media/84919/Congres_van_Dolle_Mina_s

De commentator in het filmpje zegt: 'Na bijna onoverkomelijke communicatiestoornissen op de eerste dag was er op de tweede dag een grote mate van eensgezindheid over een beginselverklaring'.

- A) Wat staat er in deze beginselverklaring waar de Dolle Mina's het over eens zijn?
- B) Waaraan kun je in het filmpje zien dat de Dolle Mina's eensgezind zijn?
- C) Kun je ook een moment in het filmpje aanwijzen waarop Dolle Mina's het niet eens zijn met elkaar?

VERDIEPING

Leg uit hoe de acties van Dolle Mina zorgden voor bewustwording. Verwerk in je antwoord een voorbeeld van een Dolle Mina-actie.

VRAAG 8

Het Werkende Wijvenplan duurde een jaar lang. Iedere twee maanden werd er door Dolle Mina aandacht gevraagd voor één van de zes punten.

- A) Vrouwen kregen voor hetzelfde werk soms minder betaald dan mannen? Wat vind je daarvan?

Op 1 maart 1980 trad de Wet gelijke behandeling in werking. Sindsdien is het ongelijk betalen van vrouwen en mannen voor hetzelfde werk verboden in Nederland.

- B) Denk je dat het ongelijk betalen van vrouwen en mannen voor hetzelfde werk nog steeds voorkomt?

In Nederland verdienen vrouwen gemiddeld minder dan mannen.

- C) Stel, je komt erachter dat je minder betaald krijgt dan iemand anders die hetzelfde werk doet als jij. Wat zou je doen?

SLOTVRAAG

1975 werd door de Verenigde Naties als 'Jaar van de Vrouw' uitgeroepen. Dolle Mina had daar kritiek op en kwam met de actie 'Geen jaár, maar een leven voor de vrouw'. Dit was een van de laatste grote acties van Dolle Mina.

Wat zou Dolle Mina bedoelen met de uitspraak 'Geen jaár, maar een leven voor de vrouw'?

ONDERZOEKSVRAGEN

Er waren in de jaren zestig, zeventig en tachtig meerdere actiegroepen actief die zich inzetten voor rechten en kansen voor vrouwen. Een daarvan was Man Vrouw Maatschappij (MVM).

Voor het vinden van de antwoorden op de vragen A, B, C en D kun je het internet gebruiken.

- A) Welke twee vrouwen namen het initiatief om Man Vrouw Maatschappij op te richten?

Bekijk bron 13.

- B) Wat wilde MVM met de actie 'Marie, word Wijzer!' bereiken? Leg uit waarom dit belangrijk was.
- C) Ga op zoek naar een actie die Dolle Mina in samenwerking met Man Vrouw Maatschappij organiseerde. Wat was het doel van deze actie?
- D) Kun je een verschil noemen tussen Dolle Mina en Man Vrouw Maatschappij?

VRAAG 1

- A) Eigen invulling.
- B) Keurslijf.
- C) Eigen invulling.
- D) Dolle Mina's wilden vrouwen aansporen om zich uit te spreken en in actie te komen tegen het beklemmende leven van een huisvrouw. Het korset staat symbool voor het beklemmende leven van een huisvrouw.

VRAAG 2

- A) Doek voor de mond, met touw vastgebonden aan de stoel en tafel, messen die op de vrouw afkomen.

VRAAG 3

- A) Speels.
- B) Virussen (bijv. corona), bescherming tegen stof bij bouwwerkzaamheden, bescherming tegen giftige dampen.
- C) *Symbolische betekenis*: vrouwen konden geen kant op, ze zorgden voornamelijk voor het huishouden en de kinderen. Het huishouden kon in die zin vergiftigend/verstikkend zijn voor de vrouw.
Letterlijk: wanneer je het huis schoonmaakt gebruik je soms chemische schoonmaakmiddelen die giftig kunnen zijn wanneer je die binnenkrijgt.
- D) Omdat er veel vrouwen naar de Huishoudbeurs gingen. Dolle Mina kon daar dus veel vrouwen aanspreken. Ook stond de Huishoudbeurs symbool voor de toenmalige rol van de vrouw in die tijd, waartegen Dolle Mina in opstand kwam.

VERDIEPING

- A) Deze vrouwen waren ongehuwd of hun man verdiende niet genoeg geld waardoor zij (ook) hun eigen geld moesten verdienen.
- B) Eigen invulling. Mogelijk antwoord: ze vonden het protest tegen het huisvrouwenbestaan overdreven want zelf moesten ze naast het huishouden werken om de eindjes aan elkaar te knopen.

VRAAG 4

- A) Van 30 september 1847 tot 5 december 1925.
- B) Absolute gelijkstelling van vrouwen en mannen.
- C) Omdat Dolle Mina zich had vernoemd naar Wilhelmina Drucker en haar idealen deelde.
- D) Dolle Mina wilde met de verbranding van het korset laten zien dat ze af wilde van de benauwde situatie waarin veel vrouwen zaten.

VRAAG 5

- A) Seksesymbool voor de vrouw en een gebalde vuist.
- B) Een teken van verzet of protest tegen ongelijke behandeling.
- C) Black Lives Matter-beweging, Amerikaanse burgerrechtenbeweging en het socialisme.

VRAAG 6

- A) Eis 2: 'gelijke leer- en studiemogelijkheden voor meisjes en jongens'.
- B) Eis 3: 'gratis kresjes en overblijfgelegenheden'.
- C) Zodat vrouwen konden studeren en werken.
- D) Een voordeel. Hoe meer aandacht en aanhang, hoe groter de kans dat er iets daadwerkelijk ging veranderen aan de situatie van veel vrouwen.

VERDIEPING

Eigen invulling.

VRAAG 7

- A) Dezelfde mening hebben.
- B) Een grote groep Dolle Mina's loopt gezamenlijk door de stad Arnhem en ze zingen dezelfde teksten.
- C) Bij een stemming gaan niet alle handen omhoog of de vrouw op straat die zich afwendt wanneer de Dolle Mina's haar proberen aan te spreken.

VERDIEPING

Eigen invulling.

VRAAG 8

- A) Eigen invulling.
- B) Eigen invulling. (Vrouwen in Nederland verdienen gemiddeld nog altijd ongeveer 15% minder dan mannen. Dit is te verklaren omdat zij in bepaalde sectoren (zorg, onderwijs) oververtegenwoordigd zijn en in de top juist ondervertegenwoordigd. Maar er is ook een onverklaarbaar verschil van 5-7%. Eén uitleg is dat mannen beter onderhandelen dan vrouwen, maar uit onderzoek blijkt dat vrouwen net zo goed onderhandelen maar minder resultaat krijgen.)
- C) Eigen invulling.

SLOTVRAAG

Eigen invulling.

ONDERZOEKSVRAGEN

- A) Joke Smit en Hedy d'Ancona.
- B) Met de actie 'Marie, word wijzer!' wilde MVM dat meer meisjes gestimuleerd werden om door te leren. Dit was belangrijk omdat meisjes veel vaker eerder het onderwijs verlieten dan jongens. Dit zorgde voor minder mogelijkheden voor vrouwen op de arbeidsmarkt.
- C) Eigen invulling.
- D) Dolle Mina maakte meer gebruik van de media. De media zorgden voor verspreiding van de Dolle Mina-eisen. Dolle Mina was meer gericht op actie. MVM ging meer in gesprek met de overheid.

Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis verzamelt, beheert en bewaart informatie over de positie van vrouwen en genderverhoudingen in de samenleving. Met haar kennisbronnen – bibliotheek, archief en onderzoek – levert Atria een bijdrage aan het debat over de positie van vrouwen in hun maatschappelijke én historische context.

Educatieplatform F-site biedt geschiedenisdocenten lesmateriaal over vrouwen uit de geschiedenis, toegespitst op de tien tijdvakken uit het geschiedenisonderwijs. Het dient ook als inspiratiemateriaal voor leerlingen die een spreekbeurt willen geven of een werkstuk willen maken over een historische vrouw. Natuurlijk is F-site er ook voor iedereen die meer wil weten over vrouwen uit de geschiedenis: van de prehistorie tot nu.

Vijftig jaar Dolle Mina

Een halve eeuw na de eerste acties heeft Dolle Mina nog steeds een iconische status. De feministische actiegroep is hét symbool geworden voor de 'tweede feministische golf'.

Lesprogramma met vier kennisclips en lespakketten

Atria en F-site presenteren vier kennisclips en bijbehorende lespakketten over de acties van Dolle Mina en andere feministische actiegroepen die tijdens de 'tweede golf' actief waren. Elke clip heeft een eigen korte docentenhandleiding, werkblad en antwoordvel.

Het lesprogramma bestaat uit vier onderdelen:

- Het keurslijf van de vrouw
- Baas in eigen buik
- Van wie is de straat?
- Feminisme voor iedereen

Archief van Dolle Mina

In de clips en het lesprogramma is veel materiaal gebruikt dat afkomstig is uit de Collectie Dolle Mina. Deze is onderdeel van de Collectie Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging (IAV) bij Atria. De Collectie IAV is één van de oudste collecties over vrouwen en gender wereldwijd en bestond in 2020 85 jaar.

Disclaimer

Wij hebben ons uiterste best gedaan om bronnen en rechthebbenden van het hier getoonde materiaal, te achterhalen. Indien materiaal is getoond waarvan u (mede) rechthebbende bent en u niet als bron of rechthebbende wordt genoemd, of waarvoor u geen toestemming heeft verleend, verzoeken wij u contact met ons op te nemen.

Colofon

© maart 2021

Dit lesprogramma is aangeboden en ontwikkeld door Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, en Van Gisteren, oprichter en bestuurder van Stichting F-Site, educatieplatform over vrouwen uit de geschiedenis.

Het lesprogramma is mede mogelijk gemaakt door het Prins Bernhard Cultuurfonds en het Aletta Jacobs Fonds.

Grafisch ontwerp en opmaak

Burobraak, visual identity & social design

